

Nerudová, Liliana

Role otce v rodině

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1989-1990, vol. 38-39, iss. G33, pp. [41]-50

ISBN 80-210-0318-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111862>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LILIANA NERUDOVA

ROLE OTCE V RODINĚ

Otázku sociálního i psychologického působení postavení jednotlivých členů v současné rodině je možno sledovat z několika aspektů. Nejvíce pozornosti bylo dosud v sociologické a psychologické literatuře věnováno postavení dětí a matek. Problematikou otce v rodině se však zabývá nerosrovnatelně méně odborných prací. Praxe však ukazuje, že otázkám spojeným s funkcí otce v úplné, rozvrácené, rozvedené i neúplné rodině je třeba věnovat zvýšenou badatelskou pozornost. Nedostatek mužského faktoru při výchově dětí obojího pohlaví se začíná negativně projevovat v chování a jednání značné části mladé populace. Můžeme říci, že za této situace se analýza otcovské a mužské role v rodině stává otázkou kardinální.

Změnami obsahu mužské a ženské role v rodině se v posledních letech zabývalo několik výzkumů. Ukázalo se, že postupné změny funkcí rodiny se odrazily i v definicích role otce a role matky. Zatímco role matky zůstává ve svém historickém vývoji prakticky nezměněna a nikdo o ní nepochybuje, protože je jasně a přesně vymezena, role otce se stala do jisté míry spornou. Tradičně byly vymezeny především funkcemi zploditele a živitele, avšak v současné době je vymezení pomocí těchto dvou hlavních funkcí nedostatečné. Změněné sociální podmínky spolu s působením emancipačního procesu se odrazily pozvolna i v sebereflexi mužů a žen. V této souvislosti píše Možný (1977, 1987) o obtížné adaptaci muže, ženy a celé rodiny na změny postupující od tradiční komplementarity mužské a ženské role k univerzialitě těchto rolí.

Sociologické výzkumy zjišťují větší samostatnost, sebejistotu a snahu o ekonomickou nezávislost žen (Schimmerlingová 1975, Alberdi, Escario 1987); další šetření dokládají, že dorůstající děti, nezávisle na tom, zda žijí v neúplné nebo úplné rodině, považují matku za rozhodující a důležitější osobu v rodičovském páru (Možný 1987, Nerudová 1987). Některé

rozvedené ženy dokonce tvrdí, že bez muže se jim žije lépe (von Canitz 1982).

Tato realita přispívá k tomu, že řada mužů začíná o vlastní roli v rodině přemýšlet a zjišťuje, že s tradičními přístupy v nových podmínkách nevystačí. Někteří sociologové tento jev označují jako „znejistění silného pohlaví“ a kladou si otázku, čím je definována role otce v rodině a k čemu rodina otce vlastně potřebuje. Z našich autorů se nad problémem znejistěného muže zamýšlí Možný (1977); o problému sebeaktualizace muže v rodině píše Suchý (1984) a pokouší se dívat se na problém dnešní rodiny ze zorného úhlu muže. Za hlavní bariéru sebeaktualizačních aktivit muže považuje úzce pochopené zájmy ženy, motivované tradičním chápáním její sociální role. Konstatuje, že v československé rodině je žena nositelkou hlavních funkčních povinností. Z tohoto ženského modelu rodinného života vzniká pak subjektivní pocit muže, že je omezován v účasti na rodinném rozhodování. Pokud se k tomu přidá i pocit jeho osobního podhodnocení v hodnotovém světě ženy, vytvářejí se subjektivní předpoklady odcizení muže v rodině. Pro překonání těchto alienačních tendencí považuje Suchý za důležité, aby kulturní vzory otcovského chování byly přenášeny již ze strany jeho sociálního prostředí.

O sebereflexi mužů a jejich vidění rodiny podrobně informuje reprezentativní výzkum západoněmeckých mužů, který koncem sedmdesátých let uskutečnila Prosová (1978). Ve své studii analyzovala názory mužů na ženy a jejich zaměstnání, názory na manželství a rodinu a také představy, které měli muži sami o sobě jako o „silnějším pohlaví“. Prosová zjistila, že značná část mužů — třebaže se většinou vyslovili pro manželský svazek — si nebyla jista, zda si přejí mít děti. Pokud respondenti již byli otci dětí, uvědomovali si, že se otcovská role změnila. Nedokázali však vysvětlit, v čem tato změna spočívá.

Základem hodnocení role vlastního pohlaví byla téze o tělesné i duševní nadřazenosti muže. Muži byli přesvědčeni o tom, že díky svým schopnostem se na řídicí místa hodí lépe než ženy; domácnost by byli schopni zastat stejně dobře jako ženy. Pouze ve vztahu k malým dětem přiznávali ženám jistou nenahraditelnost. Vědomí své nadřazenosti rozšířili muži prakticky až do morální oblasti. Za svou hlavní úlohu a povinnost považovali ekonomické zajištění a ochranu rodiny. Výzkum Prosové nepřinesl jednoznačné odpovědi na to, jaká očekávání dnešní mužové spojují s rolí otce. Zatímco o roli matky měli představy jasné, roli otce vymezovali velmi vágně a se značnou distancí. Z odpovědí respondentů vyvodila Prosová tezi o „znejistění mužů v mužské roli“. Výzkum celkově konstatoval, že ani otcové sami nejsou schopni dát vyčerpávající odpověď na otázku, k čemu je vlastně rodina potřebuje.

VYMEZENÍ OTCOVSKÉ ROLE

Než se budeme zabývat funkcemi, kterými je definována otcovská role, je třeba krátce vyjasnit pojmy. Současná sociologie chápe rodinu jako sociální skupinu, sestávající z otce, matky a jejich společných dětí — tak zvanou nukleární rodinu. V tomto vymezení je otcovská role vykonávána pouze vůči legitimním dětem. O ilegitimní dítě se ženatý otec nemůže starat, aniž by tím narušil závazky vůči vlastní rodině.

Necháme-li stranou zploditelskou funkci, která je mimo diskusi, není otcovská role biologickou nutností, nýbrž spíše sociální vymožeností lidské skupiny. V tomto smyslu je pak definována jako „komplex očekávání a způsobů jednání ve vztahu k legitimnímu dítěti a ostatním členům rodiny“ (von Canitz 1982). Z psychologického hlediska je tato definice poněkud úzká; psychologie rozlišuje ještě mezi vlastním já a sociálním já, člověk není formován jen svým okolím, ale má ještě něco navíc — jedinečnou, vlastní a nezaměnitelnou identitu, která během života zůstává konstantní a nezávislá na sociálním okolí.

Role, které člověk v životě vykonává, nejsou rovnocenné. O tom, které role se v pořadí důležitosti dostanou na přední místa, rozhoduje aktuální sociální situace individua. Některé role časem mizí, jiné jsou stálé, např. role dítěte, role muže. Otcovská role vyplňuje delší časový úsek a je účinná uvnitř poměrně malé skupiny — bez rodiny by byla redukována na pouhé biologické otcovství. Sociální otcovství se však může aktualizovat teprve vztahem k vlastní rodině a ženě, která je pro muže partnerkou a matkou jeho dětí.

FUNKCE OTCOVSKÉ ROLE

Literatura z oblasti sociologie rodiny přiřazuje k otcovské roli pět klasičtých funkcí: funkci zploditele, živitele, ochránce, vychovatele a nejnověji funkci partnera pro volný čas. Z psychologického hlediska je nutno k těmto základním funkcím přidat i roli otce jako „identifikačního objektu“, kterou zdůrazňuje psychoanalýza jako nezastupitelnou roli rodiče při přijetí a utváření role vlastního pohlaví. V dalším výkladu se zamyslíme nad významem a možnou nahraditelností jednotlivých funkcí, tvořících rámec otcovské role.

FUNKCE ZPLODITELE

Nahraditelnost této funkce je a v dohledné době bude mimo diskusi. Můžeme se však ptát, jaký má význam pro sebevědomí dnešního muže.

Prosova (1978) ve své práci dokázala, že touha po dětech je pro muže málokdy hlavním motivem sňatku. Mezi muži převládají postoje, chápaní manželství jako autonomní jednotku, mající svůj smysl i bez dětí. Muži tedy většinou nepovažují děti za jediný a primární cíl manželství. Převládajícím motivem je spíše touha po stále a důvěrné společnosti. Tyto postoje interpretuje Prosova jako indikátory nejistoty v otcovské roli. Její interpretaci podporuje i skutečnost, že prakticky ve všech vyspělých společnostech prudce klesá počet dětí v rodinách (v NSR v r. 1987 — 1,3 dětí; v ČSSR — 1,8 dětí). Pozvolna se stává sociální normou rodina s jedním, nejvýše dvěma dětmi. Manželka a děti dnes již nezajišťují sociální status a existenci muže, spíše ho ekonomicky zatěžují a v krizové situaci dokonce existenčně ohrožují (v případě rozvodu manželů s více dětmi). Analýzou domácností, vykazujících trvale nízké příjmy, se u nás zabývá Hiršl (1988). Srovnání implikují, že se nejčastěji pod hranici sociálního minima dostávají domácnosti, kde předností domácnosti je muž do 35 let (ženatí muži s malými dětmi, rozvedení, platící výživné na více dětí, a osamělí otcové s dětmi) a domácnosti, kde přednosta je starší než 60 let (souvislost s přechodem do důchodu).

Tato fakta se pomalu dostávají do veřejného povědomí a odrážejí se ve výroku „mít děti je vlastně luxus“. Děti svým nárokem na čas rodičů omezují i partnerství v manželství. Za luxus mohou být považovány proto, že ve vyspělých zemích znesnadňují dosažení vyššího životního standardu. Co do počtu dětí ztrácí tedy rodičovství na významu, na druhé straně však nejnovější výzkumy ukazují, že v posledních letech stoupá význam a kvalita rodičovského vztahu, a to nejen vazba matka-dítě, ale i vazba otec-dítě.

Vzhledem k tomu, že plánované rodičovství je dnes obecně akceptováno ve všech vyspělých společnostech, ustupuje funkce muže jako zploditele do pozadí.

FUNKCE ŽIVITELE

Tato funkce si zasluhuje větší pozornost a je možno o ní diskutovat. I v rodinách, kde jsou zaměstnáni oba rodiče, bývá to zpravidla muž, který do rodiny přináší více zdrojů (v ČSSR tvoří průměrný plat ženy zhruba 70 % průměrného platu muže); málokdy však je otec živitelem výhradním (v ČSSR je zaměstnáno 95 % žen produktivního věku). Přesto má kulturní vzor otce jako živitele rodiny i dnes svou platnost. V této roli totiž poskytuje dětem jistotu, nutnou pro jejich optimální socializaci.

Tradiční očekávání, vztažena k muži, předpokládala, že muž založí rodinu až tehdy, až ji bude moci finančně zajistit. V rozporu s tímto tradičním očekáváním však sociální výzkumy zjistily, že v současné době manželský start často předchází startu profesionálnímu. Se snižujícím se

věkem uzavírání sňatků vzrůstá podíl mladých lidí ukončujících svou kvalifikaci až během manželství. Mezi vysokoškoláky dokončuje kvalifikaci v manželství 38 % mužů a 42 % žen, mezi středoškoláky každý pátý muž (Wynnyczuk 1975; Bartošová 1979; Nerudová 1987). Podle odhadů je v ČSSR přibližně 10 až 15 % domácností, kde jeden nebo oba manželé studují nebo si zvyšují kvalifikaci.

Přes tato fakta a nezávisle na tom, zda žena spoluzajišťuje rodinu, se muži dožadují zvláštního postavení v rodině. Prossová uvádí, že přes fakt zaměstnanosti žen jsou muži toho názoru, že se o domácnost má starat žena a muž jí má jen občas pomáhat. I když jsou muži sami o sobě přesvědčeni, že by se o domácnost uměli postarat, řada z nich dnes stejně jako dříve považuje práci v domácnosti za statusově podřadnou a pod svou důstojnost. U nás se partnerskými vztahy v současné rodině zabývá Rendlová (1984). Konstatuje, že nejkonfliktnější oblastí rodiny s dospívajícími dětmi je dělba práce a domácích povinností mezi mužem a ženou. Nejčastějším problémem je harmonizace ekonomické aktivity obou manželů a chodu domácnosti. Zatímco rodinné povinnosti ženu svazují, muži jsou schopni vytvořit si prostor pro záliby a vyplnění volného času. S náplní vlastního volného času jsou muži téměř z poloviny spokojeni, zatímco ženy pouze z jedné třetiny. Muži vidí konfliktnost manželských vztahů také ještě v nepochopení významu své práce a svých sociálních vazeb.

Mužské postoje k ženské práci v domácnosti jsou výrazem hluboce zakořeněných tradičních představ o mužské roli; u nás jsou zvláště výrazné u věkové skupiny mužů nad 40 let. O vysvětlení inferiority domácích prací se pokusil Možný (1987) a upozornil na jistou dvojakost jejich hodnocení — pro členy rodiny mají hodnotu vysokou, ale sociální rétorika je podceňuje.

Dominantní funkci muže jako živitele rodiny značně zredukovala prudce rostoucí zaměstnanost žen. Na počátku padesátých let bylo u nás zaměstnáno přibližně 40 % žen, dnes je výdělečně činných 96 % žen a ženy tvoří 49 % zaměstnané populace produktivního věku. V západní Evropě bylo v šedesátých letech zaměstnáno kolem 30 % vdaných žen, dnes dosahuje zaměstnanost žen v zemích severní Evropy 85 %. (Koch, Nielsen 1985). Finanční soběstačnost žen vede k tomu, že dnes dává dětem existenční jistotu nejen otec, ale i matka. Tato skutečnost ubírá otci podstatný díl jeho autority v rodině; nemusí se však vždy projevovat negativně — finanční rovnoprávnost může poskytnout i možnost kvalitativně nového vztahu mezi rodiči navzájem i vůči dětem.

Vývoj bude pravděpodobně pokračovat ve směru rozdělení funkce živitele na obě pohlaví. Tento trend není dán jen emancipačním procesem a touhou žen po seberealizaci, je také ekonomickou nutností. Tuto funkci tedy v žádném případě nemusí vykonávat pouze muž.

FUNKCE OCHRANITELSKÁ

Třebaže v moderní společnosti nemusí muž ochraňovat svou rodinu tělesnou silou jako v rodině tradiční, představa muže jako ochránce se v společenském vědomí stále udržuje. Z pohledu malých dětí je tato představa pochopitelná — otec již svou velikostí a silou budí dojem, že všechno umí a je všemocný. Čím je však dítě starší, tím častěji se přesvědčuje, že tomu tak není; nejpozději ve školním věku pochopí, že otec neví vše, někdy školní děti dokonce mají hlubší znalosti než jejich otcové.

Vzhledem k tradovaným přístupům vztahujícím se k muži jako ochránci a představiteli rodiny, měl by otec řešit technické problémy a úřední záležitosti, s nimiž se rodina setkává. Život v dnešní společnosti je ovšem komplikovanější a tak místo otce zpravidla nastupují instituce, které rodinu ochraňují a poskytují jí pomoc.

Svou modifikovanou podobu by mohla mít ochranná funkce v „sociálním postavení“ otce. Tím rozumíme proces, kterým je individuum zprostředkováno do určité sociální pozice. V praxi to znamená, že orientační rodina dítěte, zaměstnancké postavení otce (méně často matky) může mít vliv na další život dítěte. V dřívějších společnostech byl tento proces rozhodující, dnešní společnost však závislost na původu do jisté míry snížila.

Chceme-li i nadále udržet pro otce ochrannou funkci, měli bychom ji naplnit novým obsahem se zaměřením na vyšší informační obzor a rozvoj kvalitnější osobnosti. V podstatě však i v této funkci může být otec nahrazen matkou. Čím více žen pracuje mimo rodinu a čím jsou vzdělanější, tím větší je pravděpodobnost, že i tato funkce bude otci částečně nebo zcela odebrána.

FUNKCE VYCHOVATELSKÁ

Stejně jako funkce předchozí, doznala i funkce výchovatecká značných změn. Otec dnes zpravidla nehraje významnější roli ani jako zprostředkovatel vědomostí, ani jako zprostředkovatel profesionálních dovedností. Také tuto funkci z větší části přebírají instituce — škola, učiliště, zájmové organizace, sdělovací prostředky. Výchovatecká funkce předpokládá, že otec poskytuje dítěti pomoc při přechodu z intimity domova do veřejného života dospělých. To však platilo především tehdy, kdy činnost matky byla omezena na vnitřní sféru domova. Dnes matky stejně jako otcové uvádějí své děti do světa práce. Ve výzkumu Prossové (1978) rozuměli muži pod pojmem výchovatecká funkce takové hodnoty jako „dát dítěti lásku, bezpečí, být mu kamarádem“. Nechtěli však být pro své děti ideálem. Výzkum zjistil malý zájem mužů o děti předškolní a nedostatek času pro dorůstající děti školního věku. Nápadně velký podíl otců nedělal

s dětmi úkoly, tuto povinnost přenechávali ženám. Tedy ne otcové, ale matky pomáhají, když dítě má potíže ve škole; ne otcové, ale matky udržují kontakt se školou. V našem výzkumu, sledujícím životní podmínky dětí v rodinách se základním vzděláním, byla podobně prokázána větší důležitost matek při výchově dětí a při přípravě domácích úkolů. V jiných výzkumech vypovídají samy děti; matka má častěji než otec zájem o volný čas dítěte, s matkou si povídají o kamarádech a škole. Tyto odpovědi naznačují, že otcové u nás do výchovy a každodenního života rodiny příliš nezasahují. K základnímu rodinnému vztahu matka-dítě vytváří otec až třetí komponentu (Rollová 1982; Možný 1987; Nerudová 1987).

Výzkumná zjištění naše i zahraniční neodpovídají ideální představě otce. Ve skutečnosti jsou otcové ve funkci vychovatele poněkud pasivní a osvojení zvláštních znalostí pro výkon vychovatelské funkce nepovažují za nutné. Celkově řadí výchovnou funkci na podřadnější místo. Prossová (1978) se domnívá, že tato vnitřní distance mužů k vychovatelské funkci způsobuje určitou lhostejnost vůči potřebám dětí. Důsledkem slabé instinktivní identifikace mužů s vychovatelskou funkcí je to, že četná jejich rozhodnutí jakoby nepočítala s potřebami a zájmy dětí.

Pokud se většina otců bude ve vychovatelské funkci chovat i nadále tak, jak naznačily výzkumy (kromě menšiny „uvědomělých“ otců), bude otec i v této své funkci nahraditelný matkou.

OTEC JAKO IDENTIFIKAČNÍ OBJEKT

Identifikace je pojem převzatý z psychoanalýzy. Zjednodušeně řečeno, představuje touhu člověka po „objektu“, s kterým by se mohl ztotožnit, kterému by se chtěl podobat. Takový „objekt“ zpravidla mívá nějakou vlastnost, považovanou za hodnou následování.

K tomu, aby se dítě sociálně a psychicky dále rozvíjelo, potřebuje vedle rodičů také určité sociální okolí, podle kterého orientuje své chování. Úroveň hodnotových představ, míra sebecitu a sebejistoty závisí na jeho vztahu k osobám, které je obklopují. Tím, že dítě přichází na svět jako bytost sexuálně indiferentní, je postava otce pro vytvoření a převzetí mužské sexuální role velmi významné. I když výzkumy dokázaly, že dítě vnímá rozdílně otce a matku v jejich sexuální roli, teprve sociální zkušenost se způsobem jednání matky a jednání otce je učí, jak se normálně chová žena a jak muž. Na tom, zda je matka spokojena se svým ženstvím a jak je prožívá, záleží, zda dívka bude ráda ženou a opačně v případě otce, zda chlapec bude rád mužem.

Při jistém prolínání mužských a ženských rolí není dnes zcela jednoduché být opravdovým mužem nebo opravdovou ženou. Zdá se, že se v pojetí mužské a ženské role objevuje stále více nejistoty. Pro otce je stále

složitější vykonávat svou roli muže tak, aby se s ním synové mohli plně identifikovat — otcové sami dnes již nevědí zcela přesně, jaké by měly být jejich mužské vlastnosti. Canitzová (1982) ve své studii, věnované problému otcovství, je přesvědčena o tom, že otec je v naší kultuře důležitý tím, že umožňuje dítěti přístup k transcendentálním hodnotám, představám a orientacím.

Nenahraditelnost otce jako identifikačního objektu pro dítě nepřímo potvrzují i výzkumy, poukazující na souvislost mezi absencí otce v rodině, zvýšeným neuroticismem a rizikem nepřízpůsobeného chování dětí, zejména chlapců. V roli identifikačního modelu je postava otce pro dítě zcela nezastupitelná matkou.

FUNKCE KAMARÁDA PRO VOLNÝ ČAS

Výše uvažované funkce, tvořící strukturu otcovské role, existovaly odjakživa. Funkce otce jako kamaráda je relativně nová, přinesla ji zkrácená pracovní doba a volné víkendy. Aktivity otce ve volném čase však nebývají vždy ve prospěch dětí a rodiny. Výpovědi otců a skutečnost se často značně rozcházejí. Vyplnění volného času nejvíce ovlivňuje forma zaměstnání otce. Nejdelší dobu může otec s dětmi strávit o dovolené; jestliže se ale během roku dětmi sotva zabývá, jsou si navzájem tak cizí, že těch několik dní nebo týdnů nestačí k překonání vzniklého deficitu. Jak u nás vypadá aktivita rodiny ve volném čase? Obecně převládá pasivní zábava, t.j. společné konzumní chování. Ani víkendy na chatách a chalupách, u nás tak rozšířené, nepřinášejí ve svém konečném efektu mnoho příležitostí ke skutečné komunikaci. Otcové se v převážné většině věnují stavebním úpravám a kutilství.

Některé výzkumy dále konstatují, že otcové si s dětmi příliš nehrají; není ovšem tak jednoduché hrát si s dětmi. Skutečně kreativní hra by měla podněcovat tvořivé schopnosti dítěte, místo aby je potlačovala, jak to často dělají hotové hry a hračky. Jiné výzkumy (Parke, Sawin 1982), zaměřené na komunikaci otců a novorozenců, ukázaly u mužů značnou spontánnost a radost ze hry. Otcové, zapojení do experimentu, si s dětmi mnohem raději hráli než aby je převlékali a krmili. Způsob jejich hry se lišil od hry matek. Otcové se dětmi více dotýkali, měli více aktivního kontaktu, zato méně verbálního. Hráli si častěji se staršími dětmi, ve hrách měli rádi neobvyklé situace. Na rozdíl od mužů se matky více držely známých her a jejich kontakt s dětmi byl spíše verbální než tělesný. Výzkumy Parka a Sawina také dokázaly, že děti, jejichž otcové byly ve funkci kamaráda pro volný čas velmi aktivní, se cítily ve společnosti lépe, byly spokojenější, sebejistější a klidnější.

Zdá se tedy, že největší přínos otců je v úspěšném zvládnutí této funkce. Pokud to neumějí, je třeba naučit otce hrát si s dětmi a udělat vše

pro to, aby tuto šanci nepromeškali, protože i v této funkci je otec pro dítě nenahraditelný.

Z Á V Ě R

V tomto stručném příspěvku jsme se na faktech sociálního výzkumu zamysleli nad obsahem mužské a ženské role, nad nejistotou plynoucí ze změn jejich obsahu a nad funkcemi, které tvoří rámec otcovské role v rodině. Mimo prokreační funkce je v dnešní vyspělé společnosti role otce jako živitele, ochránce a vychovatele byt nedokonale, ale přece jen nahraditelná matkou. Nezastupitelný však zůstává otec ve funkci identifikačního modelu pro dítě a jako kamarád pro volný čas. Zdá se, že do těchto relativně nových funkcí se v současné rodině přesouvá těžiště otcovství jako sociální instituce.

L I T E R A T U R A

- Alberdi I., Escario P.: *Estudio sociológico sobre las viudas en España*. Ministerio de Trabajo, Madrid, 1987.
- Bartošová, M.: *Situace rodin s prvním dítětem do 3 let*. Výzk. práce ČVUFSV, řada B, 79, Praha 1979.
- Canitz Hannelore: *Väter (die neue Rolle des Mannes in der Familie)*. Ullstein Verlag, Frankfurt/M., 1982.
- Hiršl M.: *Složení sociálně potřebných domácností v letech 1980—1984*. Socialist. způsob života jako soc. realita. IV. Sborník UJEP, Brno, 1988.
- Koch Nielsen Inge: *Divorces*. Institute of Social Research, Kobenhavn, 1985.
- Možný Ivo: *Dynamika vývoje mužské a ženské role jako společenské pozadí neurotizace rodiny*. Seminář o sociální psychologii rodiny, Kroměříž, 1977.
- Možný Ivo: *Muž v rodině a v práci*. Sociológia, č. 5., 16, 1984.
- Možný Ivo: *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Skripta UJEP, Brno, 1987.
- Nerudová L.: *Partnerské vztahy mládeže a jejich sociální rizika*. UJEP, Brno, 1987.
- Parke R. D., Sawin D. B.: *Kinder brauchen Männer*. Psychologie heute, č. 4, 1978.
- Pross Helga: *Die Männer*. Rowohlt Verlag, Reinbeck bei Hamburg, 1978.
- Rendlová, E.: *Demokratizace partnerských vztahů ve velkoměstské rodině*. Socialist. způsob života jako soc. realita. III. Sborník UJEP Brno, 1986.
- Rollová Věra: *Vybrané skupiny rodin z hlediska zvýšené potřeby péče společnosti*. Závěr. zpráva ČVUFSV, Praha, 1982.
- Rechenberger H.: *Meine Rolle als Mann*. Sexualmedizin, č. 8. 1983.
- Schimmerlingová Věra: *Sociální situace neúplné rodiny rozvedené ženy s dětmi*. Závěr. zpráva ČVUFSV, Praha, 1980.
- Suchý J.: *Životný styl rodiny a sebeaktualizácia muža*. Sociológia, č. 5, 1984.
- Šturma J.: *Matky nebo otcové? (Matky a otcové)*. Děti a my, č. 3, Praha, 1986.
- Wynnyczuk V.: *Mladá rodina v průmyslové oblasti*. ČVUFSV, č. 9, Praha, 1980.

THE FATHER'S ROLE WITHIN THE FAMILY

This article reviews some facts obtained by social research dealing with the contents of the male and female roles, the doubts resulting from the changes in these roles and the functions that represent the father's role within the family. It has been found that, with the exception of the function of procreation, in the present developed society the role of the father as bread-winner, protector and educator can be replaced, even though imperfectly, by the mother. However, the role in which the father cannot be substituted, is his function of an identification model for the child and that of the child's companion for leisure time. In the present family, the centre of paternity as a social institution appears to shift to these relatively new functions.